

Yayın Değerlendirmesi

Aykut Turan ^{1,*}

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-003-4708-8970

* İletişim: turanaykut61@gmail.com

Oğuzlu, Tarık ve Ceyhun Çiçekçi (editörler). *Küresel ve Bölgesel Güçlerin Ortadoğu Politikaları: Arap Baharı ve Sonrası*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2019.

Uluslararası İlişkiler alanında çalışan akademisyenler tarafından hazırlanan kitap, Ortadoğu'daki Arap Baharı ve sonrasında meydana gelen hareketli yapının daha iyi anlaşılabilmesi adına, mevcut çalışmalara katkı sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Konusu itibariyle Suriye, Mısır ve Irak'ın bir oyun sahası olarak gösterildiği kitapta, ABD, Rusya, Çin ve AB uluslararası, Türkiye, İran, Suudi Arabistan ve İsrail bölgesel oyuncular olarak ele alınmıştır. Sahada yer alan oyuncuların dış siyaseti ve askerî politikaları değerlendirilirken, bölgeyle olan tarihsel bağları göz önünde bulundurulmuş, ayrıca uluslararası ilişkiler disiplininin temsil ettiği modeller yazarların çalışmalarında kullanılmıştır.

Kitap Arap Baharı'nı milat kabul ederek günümüze kadar süregelen bölgesel hareketliliği tüm dinamikleriyle ortaya koyma gayesindedir. Arap Baharı ile ABD ve AB'nin bölgedeki etki alanının daraldığına dikkat çekilirken Rusya ve Çin'in bölgeye olan ilgisinin arttığına yer verilmiştir. Yaşanan bu süreçte bölgesel siyasetini ve güvenlik politikalarını ABD ekseninde şekillendiren İsrail ve Suudi Arabistan'ın memnuniyetsizliği dile getirilmiştir. Türkiye ve İran'ın Arap Baharı sonrasında bölge üzerinde geçmişe nazaran daha aktif ve cesur politikalar yürüttüğüne dikkat çekilmiştir. Kitap, benzer içerikle hazırlanan çalışmalardan farklı olarak Arap Baharı sonrası yaşanan bu dinamik süreci detaylı olarak değerlendirip, daha anlaşılır kılmıştır. Kitap içeriği itibariyle Arap Baharı ve Ortadoğu merkezli ilerleyerek konusu ve amacının dışına çıkmamıştır. Bu yönüyle bölümler arasında bağ kurulabilmiş, konu bütünlüğü sağlanmış ve kitap okuyucuya vaat ettiklerini temellendirebilmiştir.

Kitap giriş ve sonuç bölümü hariç dokuz makaleden oluşmuştur. Prof. Dr. Tarık Oğuzlu yazmış olduğu makalede, Ortadoğu’da değişen dinamikler üzerine kavramsal bir analiz yapmıştır (s. 7-26). Arap Baharı sonrası dengelerin değiştiği bölgede, İran’ın Şiilerin, Suudi Arabistan’ın ise Sünnilerin liderliğine soyunduğuna, Türkiye ve Katar’ın bu mezhepsel ayrıma katılmadığına, ABD’nin İran politikasının İsrail ve Suudi liderliğindeki Sünnileri birbirine yakınlattığına yer vermiştir. ABD’nin tahtını sallamaya başlayan Çin’in diğer bir küresel güç olan Rusya ile kurduğu stratejik ortaklıkla beraber bölge ülkeleriyle pragmatizme dayalı ilişkilerini geliştirdiğine dikkat çekilerek, geçmişle güncel tarih karşılaştırılmış, bölgedeki rekabet ortamı ve kutuplaşmalar tartışılmıştır.

Doç. Dr. Behlül Özkan makalesinde, Bush ve Obama dönemlerindeki ABD’nin Ortadoğu politikasını ele almıştır (s. 27-53). Bush döneminde Irak’a yapılan askerî müdahale ile bölgede ABD karşıtı rejimleri domino etkisiyle yıkarak, ABD liderliğinde liberal rejimler hayata geçirilmek istendiğine yer vermiştir. Obama döneminde bölgedeki Amerikan askerî varlığının sona erdirilerek, bölgeyi dışarıdan yönetme adına “Geriden Liderlik” teriminin öne çıktığına ve Arap Baharı ile birlikte bölgeyi müttefikleri üzerinden şekillendirme çabasından bahsedilmiştir. Makalede Obama’nın hükümetlerin halkın iradesini yansıtması gerektiğini söylemesine rağmen, sadece ABD karşıtı ülkelerin iç işlerine müdahale edildiğine dikkat çekilmiştir.

Doç. Dr. Emre Erşen makalesinde Rusya’nın Arap Baharı sonrası Ortadoğu politikasını değerlendirmiştir (s. 55-81). Makalede 2012 yılından sonra Rusya’nın bölgede daha aktif rol aldığından bahsedilmiştir. Suriye ile yapılan askerî iş birliğinin birkaç ay içinde sonlanacağı Rus yetkililer tarafından açıklansa da, aradan geçen üç yılın ardından Putin’in gerektiği kadar kalacağız sözü Rusya’nın bölgeye bir plan dâhilinde girmediğini, bölge politikasını Batı ile ilişkilerine göre şekillendireceğini göstermiştir. Yazar Rusya ile İran’ın gelişen stratejik ortaklığı sebebiyle, ABD ve etkisindeki ülkeler ile bölgede varılması olası bir barış mutabakatının uzak olduğunu değerlendirmiştir.

Doç. Dr. Çağdaş Ünver’ in geleceğin küresel lideri olması muhtemel Çin’in bölgeye bakışını makalesinde değerlendirmiştir (s. 83-99). Makalede Çin’in diğer küresel güç olan ülkelerden farklı olarak bölge ülkelerinin iç işlerine karışmadan, karşılıklı fayda içeren ilişkilere dayalı dış politika yürüttüğüne yer vermiştir. Çin’i ihtiyaç duyduğu enerji itibarıyla bölgenin en büyük ithalatçısı, ticaret ortağı ve yatırımcısı olarak tanımlamıştır. Kuşak ve yol girişimi hamlesiyle Çin’in dış siyasette ağırlığını batıya kaydıracağına Ortadoğu’nun içinde bulunduğu kaotik ortamın Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomik koridorunun gerçekleşmesinin önünde engel olduğuna dikkat çekmiştir. Çin’in hedeflerine ulaşmak adına

ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesi ve askeri müdahaleye soğuk bakışının, gelecekte değişeceği yazar tarafından öngörülmüştür.

Doç. Dr. Sinem Koçamaz makalesinde AB'nin uluslararası bir aktör olarak bölgede inandırıcılığını kaybettiğine dikkat çekmiştir (s. 101-129). AB ülkelerinin içerisindeki görüş farklılığı, Filistin-İsrail sorunu, Arap Baharı ve sonrasında Mısır darbesinde sergilediği tutum ve davranışların, bölgede AB'yi ciddi bir güven ve itibar kaybına uğrattığına yer vermiştir. Yazar bölgede tekrar söz sahibi olmak isteyen AB'nin giriştiği finansal fonlar aracılığıyla bunu başarmasını mevcut ortamda çok da mümkün görmemektedir.

Doç. Dr. Barış Doster makalesinde Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler ışığında Türkiye'nin bölgesel liderliğinin sınırlarını tartışmıştır (s. 131-148). Türkiye'nin bölgede istikrarlı bir siyasi, iktisadî ve askerî müttefikinin olmadığına vurgu yapmış, siyasetin doğası gereği iyi ilişkiler kurmadığı bir coğrafyaya liderlik yapamayacağına yer vermiştir. Türkiye'nin bölgesel aktör olabilmesi için etkili bir dış politikaya, güçlü bir ekonomiye ve tüm unsurlarıyla güçlü bir askeri yapıya ihtiyaç duyduğuna dikkat çekmiştir.

Dr. Bilgehan Alagöz makalesinde İran'ın kuşatılmışlık kaskacında Ortadoğu'daki liderlik arayışını değerlendirmiştir (s.149-173). İslâm devrimi ile önemli bir dış politika yürüten İran'ın 2003 Irak Savaşı'nı takip eden süreçte bölgesel aktör olmaya soyunduğuna yer vermiştir. Bu uğurda İran'ın sahip olduğu enerji kaynakları, askerî gücü, bölgesel nüfusu ve Rusya ve Çin ile derinleşen iş birliği avantajları, ABD baskısı, kırılğan ekonomisi, İsrail ve Suudi Arabistan ile olan ilişkileri ise dezavantajları olarak ortaya konulmuştur.

Öğr. Gör. Ceyhun Çiçekçi makalesinde İsrail' in Arap Baharı sonrası Ortadoğu politikalarına tartışmıştır (s. 201-243). Arap Baharı ile bölgede yaşanan çatışma ortamının İsrail'in dış politikada elini güçlendirdiğine ve askeri hamlelerine meşruluk kazandırdığına dikkat çekip, Suriye ve Mısır'ın İsrail için tehdit olmaktan çıktığını değerlendirmiştir. Makalede İran'ın bölge siyaseti ve ABD'nin de yardımı ile İsrail'in kurulduğu günden itibaren sorun yaşadığı Sünni bölge ülkeleriyle İttifak ortamı yakaladığına ve hiç olmadığı kadar kendisine güvenli bir ortam yarattığına yer verilmiştir.

Kitapta Arap Baharı sonrası Ortadoğu'da bölgesel ve küresel oyuncuların detaylı bir analizi yapılmıştır. Bu analizde bölgedeki ülkelerin birbirleriyle yakınlaşmaları, restleşmelerini ve kutuplaşmalarına yer verilirken Ortadoğu'ya stabil bir görünüm kazandırmaya çalışmıştır. Ancak bakıldığında bölgenin stabil bir yapıya kavuşması mevcut ortamda olası durmamaktadır. Bölgede orta veya uzun vadede istikrarlı bir barış sağlanması hayalperestlik olacağı görülmektedir. Bölgenin yapısı itibarıyla ülkelerin iç ve dış siyasetlerinde yaşanacak kaymalar sonucunda Ortadoğu'da saflar yeniden değişeceği benzetilmektedir. Kitapta

yapılan Türkiye değerlendirmesinde mevcut siyasî rejim üzerinden gidilmiş, Türkiye'nin millî güç unsurlarıyla bölgesel aktör olamayacağına yer verilmiştir. Akla gelen "Türkiye bölgesel aktör olma kabiliyetini sahipken bunu mevcut siyasî yapıyla mı kaybetmiştir?" sorusuna kitapta tatmin edici bir cevap bulunamamıştır.

Kitap Ortadoğu'nun Arap Baharı öncesi ve sonrasıyla bölge siyasetinde yer alan ülkelerin başarılı bir fotoğrafını çekmiştir. Tüm oyuncularını tek kitapta toplaması amacıyla literatüre katkı sağlayacaktır. Bölgeye ilgi duyan bilim adamı, kamuoyu ve politikacılar açısından kitabın önemli bir kaynak olduğunu düşünüyorum. Ancak bölgenin dinamik yapısı sebebiyle kitap uzun vadede güncelliğini koruyamayabilecektir.

© 2020. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).